

## **Aktuāla problēma – Kāpēc nav jāziņo par militārā sektora siltumnīcefekta gāzu emisijām?**

*Avoti: Euronews Green un Reuters*

Militārās struktūras rada 5,5 % no pasaules siltumnīcefekta gāzu emisijām. Tad kāpēc par tām nav jāziņo? Novērtējot globālās emisijas, pasaules bruņotie spēki parasti netiek ņemti vērā. Taču starptautiskie nolīgumi par klimata pārmaiņām neuzliek aizsardzības spēkiem pienākumu ziņot par oglekļa emisijām vai tās samazināt. Zinātnieki un akadēmiķi apgalvo, ka dati, ko publicē daži militārie spēki, labākajā gadījumā ir neuzticami vai nepilnīgi.

### **Kāpēc bruņotajiem spēkiem nav jāziņo par savām emisijām?**

Militārās emisijas ārvalstīs, sākot no lidaparātiem un beidzot ar kuģiem un militārajām mācībām, netika iekļautas 1997. gada Kioto protokolā par siltumnīcefekta gāzu emisiju samazināšanu. Tās tika izslēgtas arī no 2015. gada Parīzes nolīgumiem. Pamatojums bija tāds, ka dati par armiju enerģijas patēriņu varētu apdraudēt valstu drošību.

Saskaņā ar vides grupas The Conflict and Environment Observatory aplēsēm Eiropas Savienības ( ES ) militāro izdevumu radītā oglekļa dioksīda pēda 2019. gadā bija aptuveni 23 miljoni metrisku tonnu CO2 ekvivalenta. Tas ir līdzvērtīgs aptuveni 14 miljonu vidējās klases automobiļu CO2 emisijām gadā. Grupa apgalvo, ka tas ir piesardzīgs novērtējums. Tika konstatēts, ka Francija, kurai ir lielākie militārie izdevumi ES, rada aptuveni vienu trešdaļu no ES militāro spēku kopējā oglekļa dioksīda emisiju apjoma.

Zinātnieku par globālo atbildību (SGR) ziņojumā Apvienotās Karalistes militāro izdevumu radītā oglekļa dioksīda pēda 2018. gadā tika lēsta 10 miljonu metrisku tonnu CO2 ekvivalenta apmērā.

Temperatūrai sasniedzot jaunus rekordus, zinātnieki un vides aizsardzības grupas pastiprina spiedienu uz ANO, lai piespiestu valstu armijas ziņot par visām emisijām. Ilgstošs izņēmums ir ļāvis daļu no to radītā klimata piesārņojuma neiekļaut grāmatvedības uzskaitē.

Saskaņā ar 2022. gada starptautisko ekspertu aplēsēm militārie spēki ir vieni no lielākajiem degvielas patērētājiem pasaulē un rada 5,5 % no pasaules siltumnīcefekta gāzu emisijām. Vides aizsardzības grupas pieprasa, lai par militārajām emisijām tiktu ziņots. Konflikta un vides novērošanas centrs ir viens no tiem, kas uzstāj uz visaptverošāku un pārredzamāku ziņošanu par militārajām emisijām.

Kopā ar vides grupu Tipping Point North South un akadēmisko aprindu pārstāvjiem no Lielbritānijas Lankasteras, Oksfordas un Karalienes Marijas universitātēm šīs problēmas risinājuma lobēšanā izmanto pētnieciskus dokumentus, vēstuļu kampaņas un konferences.

Kā norāda viens no kampaņas dalībniekiem, kurš seko līdzi pētījumiem, 2023. gada pirmajos piecos mēnešos ir publicēti vismaz 17 recenzēti raksti, kas ir trīs reizes vairāk nekā 2022. gadā un vairāk nekā iepriekšējos deviņos gados kopā. Vides grupas februārī rakstīja ANO Vispārējai konvencijai par klimata pārmaiņām (UNFCCC), aicinot Apvienoto Nāciju Organizācijas klimata institūciju iekļaut visas militārās emisijas, ņemot vērā to nozīmi visaptverošā globālajā oglekļa dioksīda uzskaitē.

"Mūsu ārkārtas situācija klimata jomā vairs nevar atļauties, ka UNFCCC procesā netiek ņemtas vērā militārās un ar konfliktiem saistītās emisijas," teikts vides grupu pārstāvju vēstulē..

Emisiju uzskaitē tiks pievērsta uzmanība pirmajā globālajā inventarizācijā - novērtējumā par to, cik tālu valstis atpauk no Parīzes klimata mērķu sasniegšanas. COP28 klimata samits notiks Apvienotajos Arābu Emirātos. Samits sāksies 30. novembrī.

"Ar konfliktiem saistīto emisiju neiekļaušana UNFCCC uzskaitē ir spilgti redzams trūkums," saka Aksela Mihaelova, Perspectives Climate Group dibinātāja un partnere, piebilstot, ka simtiem miljonu tonnu oglekļa emisiju var palikt neuzskaitītas.

### **Vai militārie spēki dara kaut ko, lai risinātu savu emisiju problēmu?**

Tomēr pagaidām ir maz pazīmju, kas liecinātu, ka šogad būs kāda taustāma reakcija uz problēmas risinājuma lobēšanas centieniem. UNFCCC elektroniski nosūtītā atbildē uz jautājumiem norādīja, ka nav

konkrētu plānu grozīt vadlīnijas par militāro emisiju uzskaiti, taču šo jautājumu varētu apspriest nākamajos samitos, tostarp COP28 Dubajā.

Uz jautājumu - vai ANO samitā tiks apspriestas militārās emisijas, prezidentvalsts AAE atbildēja, ka viena no divu nedēļu samita tematiskajām dienām būs "palīdzība, atveseļošanās un miers", nesniedzot sīkāku informāciju. Tomēr ir pazīmes, kas liecina, ka daži militārie spēki gatavojas izmaiņām ziņošanas prasībās turpmākajos gados, savukārt citi dara visu iespējamo, lai samazinātu savu ietekmi uz klimatu.

Piemēram, NATO - 31 valsts Rietumu drošības alianse, kurā ietilpst arī 21 ES valsts, apgalvo, ka ir izstrādādāta metodoloģiju, lai tās dalībnieki ziņotu par savām militārajām emisijām.

Tādas valstis kā Jaunzēlande pēta, vai pievienot iepriekš neiekļautās jomas, piemēram, emisijas no operācijām ārvalstīs, savukārt Lielbritānija un Vācija cenšas novērst pelēkās zonas savos ziņojumos, informēja aizsardzības amatpersonas.

Vašingtona pagājušajā gadā uz COP27 augstākā līmeņa sanākumi par klimata pārmaiņām Ēģiptē nosūtīja ASV armijas un jūras kara flotes pārstāvjus, kas ir pirmā reize, kad Pentagona delegācija ir piedalījies pasaules klimata samitā.

"Manuprāt, tas apliecināja, ka mēs esam daļa no sarunas, mēs noteikti esam emitenti, kad runa ir par fosilo kurināmo un enerģiju," uzsver Meredita Beržere, ASV Jūras kara flotes sekretāra palīdzē enerģētikas, iekārtu un vides jautājumos. Bezpilota lidaparāti varētu palīdzēt ierobežot militārās emisijas.

### **ASV armijas naftas patēriņš un emisijas samazinās.**

ASV Aizsardzības loģistikas aģentūra, kas pārrauga naftas iepirkšanu, paziņoja, ka 2022. gadā tika iegādāti 84 miljoni barelu, kas ir gandrīz par 15 miljoniem mazāk nekā 2018. gadā. Savukārt emisijas 2022. gadā samazinājās līdz 44 miljoniem tonnu no 46 miljoniem tonnu iepriekšējā gadā.

ASV Aizsardzības ministrija norādīja, ka šie skaitļi ietver visas emisijas. Rādītājos, kas paziņoti UNFCCC, nav iekļauts starptautiskais transports un rezerves degviela.

Oksfordas Universitātes starptautisko attiecību profesore Neta Krovforda (Neta Crawford) norādīja, ka degvielas patēriņa samazināšanos ir veicinājusi ASV karaspēka izvešana no Afganistānas un Irākas, atjaunojamo energoresursu tehnoloģiju ieviešana, ekonomiskāki transportlīdzekļi, kā arī mazāks skaits un mazāka mēroga militārās mācības. Iespējams, situāciju uzlabo arī plašāka bezpilota lidaparātu izmantošana.

"Viena no lielākajām emisiju samazināšanas tehnoloģijām ir bezpilota lidaparātu - dronu - izmantošana," ziņu aģentūrai Reuters sacīja augsta ranga ASV aizsardzības jomas amatpersona, kas vēlējās palikt anonīma. "Kad lidaparātā nav nepieciešama cilvēka klātbūtne, jūs iegūstat ievērojami labāku energoefektivitāti."

### **Kā karš Ukrainā ietekmē militārās emisijas?**

Grupas, kas veic lobēšanu ANO, lai atceltu principu, ka netiek ziņots par emisijām militārajā jomā, kā būtisku iemeslu pārmaiņām norāda ar karu Ukrainā saistīto emisiju pieaugumu.

"Ukraina noteikti ir pievērsusi uzmanību šim jautājumam tā, kā citu konfliktu laikā tas nav bijis," uzsver vides grupas Tipping Point North South pārstāve Debora Burtone.

Nīderlandes oglekļa uzskaites eksperta Lennarda de Klerka (Lennard de Klerk) ziņojumā lēsts, ka pirmie 12 mēneši pēc kara Ukrainā izraisīs siltumnīcefekta gāzu neto pieaugumu par 109 miljoniem tonnu, kas ir līdzvērtīgs Singapūras, Šveices un Sīrijas gada saražotajam daudzumam kopā.

Oksfordas un Londonas Karalienes Marijas Universitātes akadēmiķi 26. septembrī Oksfordā rīko konferenci par militārajām emisijām, lai izstrādātu jaunus pētījumus, kas varētu palīdzēt mainīt emisiju ziņošanas prasības.

Ukrainas Vides ministrijas pārstāvis informēja, ka Ukraina atbalsta šos centienus un COP28 konferencē centīsies panākt valdību atbalstu pārredzamākai ziņošanai par militārajām emisijām.

### **Drošības apsvērumu dēļ - brīvāks režīms ziņojumiem par emisijām militārajā sektorā**

Lai gan karš Ukrainā ir pastiprinājis klimata aktīvistu uzmanību militārajām emisijām, daži eksperti apgalvo, ka tiek novērsta valdību uzmanība reģionālās drošības jautājumos. Tas tuvākajā laikā varētu bremsēt diskusijas.

"Ir svarīgi saprast, ka Ukrainas krīze ir padarījusi šo jautājumu nedaudz sarežģītāku," saka NATO ģenerālsekretāra palīga vietnieks jauno drošības problēmu jautājumos Džeimss Apaturai.

Daži militārie avoti apgalvo, ka, publiskojot sīkāku informāciju par naftas izmantošanu, tiktu pavērta iespēja ieskatīties viņu ārzemju operācijās.

"Mēs negribētu, lai visi zinātu, cik daudz degvielas mēs šajās misijās patērējam - cik tālu lidojam, cik tālu braucam un kādi ir mūsu apmācību modeļi," saka Markuss Ruelke (Markus Ruelke) no Vācijas Aizsardzības ministrijas Vides aizsardzības nodaļas.

Dažas militārās emisijas ANO ziņošanas tabulās tiek reģistrētas kā nenoteiktas degvielas sadedzināšana, norāda UNFCCC. Pagaidām globālās militārās emisijas joprojām būs grūti saprotamas, norāda Stjuarts Pārkinsons (Stuart Parkinson), grupas Scientists for Global Responsibility izpilddirektors. "Viena lieta ir teikt cilvēkiem, lai viņi pārtrauc lidot ar lidmašīnām vai pāriet uz elektromobiļiem, neatkarīgi no tā, vai tas rada izdevumus vai neērtības, bet to ir grūti izdarīt, ja militārie spēki, veicot savus uzdevumus, dodas "bezmaksas braucienos," norāda Stjuarts Pārkinsons